

1975 Dec. 21.

AMERIKAI MAGYAR VILÁG

BARTÓKOT HALLGATVA

Írta: KUTASI KOVÁCS LAJOS

A londoni Royal Festival Hall-ban vagyok koncerten. Tamás vejem zongorázik. A többi három-ezer emberrel együtt azzal az áhitattal hallgatom a zenét, melyet csak a legmagasabb rendű művészet képes kiváltani. Bartók Béla magyar parasztdal-feldolgozásai szerepelnek a műsorban. Ismerős, ősi, keleti melódiák, melyeket a magyar néplélek mélyéből mentett át a művészet örökkévalósága számára Bartók, aki eggyé tudta ötvözni az ősit és a mait, a keletit és a nyugatit, megteremtve a szintézist magyar létünk meghatározó két pontja, Kelet és Nyugat, Európa és Ázsia között. Ámulok az ismerős dal-motivumokon s arra gondolok, hogy Liszt Ferenc romantikus-cigányos-magyaros muzsikája után íme a legősibb és legtisztább magyar muzsika is polgárjogot szerzett Bartók révén a világ nagy hangverseny-dobogóin.

Kutasi Kovács
Lajos

Történészeink némelyike úgy véli, hogy a honfoglaló magyarság kétnyelvű volt. A magyar mellett valamilyen török nyelvet is beszélt. Hiszen ha ma már épeszű ember nem is vonja kétségbe a nyelvészet megállapítását a magyar nyelv finn-ugor eredetéről és voltáról, az sem kétséges, hogy a honfoglaló törzsek többségének neve török, s a törökösen szervezett honfoglalók etnikai eleme is nagyobb részt törökökre utal. Talán mégis László Gyula találó meghatározására utalhatunk, aki azt írja, hogy beszédnyelvünk finn-ugor, zenei nyelvünk pedig török.

Bartha Dénes azt írja egyik tanulmányában: „Bizonyos tipikus felépítésű magyar dallamok, türkmongol népeknél élő melódiák között meglepő egyezések, amelyek a tiszta finnugor népeknél nem találhatók, a türk-mongol kulturájú népeknél egészen Mongóliáig követhetők s ezért joggal tekinthetjük a honfoglaló magyar zenét a politikailag és művelődésileg megszervező türk, az az keleti török elem zenei hagyományának.

Nagy zenetudósunk, Szabolcsi Bence mutat rá arra, hogy „...a Fejér megyei Fehér László dallama otthon van a mongol pusztán, csak éppen hogy ott a Fehér Teve balladáját éneklik rá s nem a magyar betyár történetét... A szórend, a dalforma, a nyelv közössége, mely két vagy három ezer év múltán is tisztán emlékszik vissza önmagára.” Hogyan lehetséges ez? Szabolcsi Bence megadja a választ: „A mozdulat s a gondolat alapformáinál semmi sem szívósabb. Ösztönösen rájuk jár a kéz, a szó, az öntudat.”

Hogy ez mennyire így van, arra éppen Braziliában eszméltem rá. Röviddel azután, hogy 1949 őszén a „Virágok Szigetére” érkeztünk, egy este a szigetlakók ünnepet rendeztek. Peregni kezdtek a dobok s a négerek és mulattok táncoltak erre a fantasztikus, szuggesztív zenére. Az lepott meg, hogy a zene ritmusában és a táncmozdulatokban ugyanazt láttam viszont, amit néhány héttel korábban a Zöldfoki-szigeteken megfigyelhettem. A négerek nem öslakók se Braziliában, se azokon a szigeteken. Évszázadokkal ezelőtt, rabszolgaként hurcolták oda őket. Nyelvüket, a mágikus-vallási szavak kivételével elfelejtették. Ám a ritmus, a zene és a tánc megmaradt, a vérükben van ma is!

Mi magyarok így őriztük meg keleti örökségünket. Amikor a kereszténység kényszerű felvétele után

az új Isten papjai kiméletlenül ki akarták lelkünkől törölni a keleti örökséget, a „pogányságot”, ősi vallásunk meghatározó motívumai, a sámánizmus emlékei a népi hagyományba szívódtak föl, az ősi mítoszok mesévé szelidültek. De tovább éltek ősi dalainkkal együtt. S így történhetett meg a csoda, hogy ezer esztendővel Árpád honfoglalása — László Gyula szerint a második honfoglalás, mert az első az „avar” volt — után Kodály Zoltán és Bartók Béla megtalálták az ősi kincset legmélyebb rétegében változatlanul és szinte érintetlenül!

Sokat keseregünk amiatt, hogy a 19. században a Habsburg politika megakadályozta Magyarország iparosodását. Am ha népi kultúránk legnagyobb kincseit vesszük szamba, azt kell mondjuk, ez volt a szerencse! Igy parasztságunk meg tudta őrizni azt, amit egy olyan ipari forradalom, mely a 19. században Nyugat-Európában játszódtott le, a felismerhetetlen-ségig tönkre tett volna!

Legnagyobb íróinkban, költőinkben, gondolkodóinkban nem egyszer merült föl a kérdés: keletiek

vagyunk-e vagy nyugatiak? Származásunk, nyelvünk, ősi örökségünk, zenénk, népművészetünk kétségtelesen Kelet felé mutat! A kereszténységgel átvett kultúránk, ezeréves közép-európai történelmünk a Nyugathoz köt. A két világháború között a magyar irodalom nyugati-európai polgári írói és keleti-népi írói között nem egyszer éles harc folyt. Kinek van igaza?

A válasz éppen e kor két nagy magyar muzsikusa fogalmazta meg. Kodály Zoltán azt írja: „Egyik kezünket még nogaj-tatár, votják, cseremiszi fogja, a másikat Bach és Palestrina. Össze tudjuk-e fogni e távoli világokat? Tudunk-e Európa és Ázsia kulturája közt nem ide-oda hányódó komp lenni, hanem hid s talán mindkettővel összekötő szárazföld?”

Bartók Béla pedig azt vallja: „Kelet és Nyugat szintézisét akarjuk megvalósítani. Ezt a szerepet igényelhetjük, tekintettel fajunkra és földrajzi helyzetünkre, mely egyidejűleg Kelet legszélsőbb pontja és Nyugat védőbástyája.”

Bartók ezt a szintézist megvalósította hatalmas életművében! Ezt érzem, amikor — a többi háromezer között — a londoni Royal Festival Hall-ban a magyar parasztdalok feldolgozását hallgatom.

(London)